Фәлакәтин гаршысыны алмаг олар!

КӨЗҮН БӘ'ЗИ ИРСИ ХӘСТӘЛИКЛӘРИ ҺАГГЫНДА

Јүз ешитмәкдән бир көрмәк јахшыдыр, дејилләр. Доғрудан да белә дир. Көрмә дујғулары өз итилији, парлаглығы вә дәгиглијинә көрә ешитмә, дад, гоху вә тохунма дујғулары илә әсла мүгајисәјә кәлмир. Дүздүр, бунларын һамысы инсан үчүн сон дәрәчә вачибдир, лакин көрмә анализатору (көрмә органы) васитәсилә алдығымыз мә'лумат гат-гат зәнкиндир. Бу, әтраф мүһит һаггында инсанын әлдә етдији информасијанын 90 фаизини тәшкил едир. Буна көрә дә һәр бир сағлам адамын малик олдуғу мәркәзи, әтраф, рәнкли вә торанлыгда көрмә габилијјәтини горујуб сахламаг үғрунда мүбаризә елми-техники тәрәгги әсриндә өлкәмиздә партија вә һөкүмәтин сәһијјә мәсәләләринә даир бир сыра гәрарлары илә тәнзим едилән дөвләт әһәмијјәтли мәсәләдир.

Ушагларын көрмә габилијјәтинин мүһафизәсинә гајғы доғум евиндән башланыр. Кәзбирләшдиричи тохуманын бә'зи илтиһаби хәстәликләри олмасын дејә доғумдан сонра һәр бир ушағын көзүнә һөкмән дерман төкүлүр. Доғум евиндән бурахыларкән ушағын көзү мүајинә едилир. 6—7 јашларында ушаг мәктәбә кетмәјә һазырлашанда вә сонра һәр ил көрмә итилији јохланылыр. Көзүндә хәстәлик тапылан ушаг чидди диспансер мүшаһидәси алтына алыныр вә мүаличә олунур.

Газанылмыш мүвәффәгијјәтләрә бахмајараг, ушагларын көз хәстәликләри арасында анаданкәлмә вә ирси хәстәликләр хүсуси јер тутур. Бунлар бә'зән фачиәли нәтичә верир, көзүн кор олмасына кәтириб чыхарыр. Ушаға, онун аиләсинә, јахын адамларына вә нәтичә е'тибарилә чәмијјәтә үз верән белә бир фәлакәтин тәгсири мүәјјән дәрәчәдә валидејнләрин өзүндәдир.

Фәлакәтин исә бир сыра һалларда гаршысыны алмаг оларды. Бәс нечә, һансы јолларла вә нә кими васитәләрлә? Һамымыз чох тез-тез ушағын атасына вә ја анасына охшамасынын шаһиди олуруг. Атанын вә ја ананын сачынын, көзүнүн рәнки, үзүнүн чизкиләри, јеришинин хүсусијјәтләри, һәтта психи тәрз үнсүрләри (характери) ирси әламәтләрин хүсуси дашыјычылары олан хромосомлар вә кенләр васитәсилә оғула вә ја гыза кечир. «Лап атасыдыр ки, вар», јахуд «лап анасыдыр ки, вар» ифадәләри әл арасында әбәс ишләнмир. Ушаг бә'зән әмисинә, дајысына, халасына, бибисинә, нәнәсинә вә ја бабасына, әми, дајы, хала, биби оғлуна вә гызына охшајыр, она көрә ки, ирси әламәтләр чох узаг, јан хәтләрлә дә кечә биләр.

Лакин инсанын јалныз заһири хүсусијјәтләри јох, хәстәликләри дә ирсән кечир. **Бүтүн ирси хәстәликләр, о чүмләдән көз хәстәликләри** валидејнләрин кенетик апаратынын —ирси әламәтләри ушаглара кечирән хромосом вә кенләрин гејри-нормал, хәстә вәзијјәтдә олмасы нәтичәсиндә баш верир.

Јахын-узаг ган гоһумлуғу олан адамлар адәтән бу чүр хәстә аилә кенләринин дашыјычысыдырлар. Онларда хәстәлијин ашкар әламәтләри олмаја да биләр. Лакин белә гоһумлар әвләндикдә кенләрин хәстәлик әламәтләри икигат артыр, әвладларда, нәвә-нәтичәләрдә ирси хәстәликләр даһа тез-тез олур. Статистикаја көрә, сағалмаз ирси көз хәстәликләринә тутулмуш ушаг **әрә-арвадын гоһум олдуғу** аилә**ләрдә** бир нечә дәфә чох доғулур.

Белә**ликлә**, валидејнләрин тәгсири үзүндән ушаг ағыр ирси јахынкөрмә хәстәлијинә тутула биләр вә пис көрәр. Әкәр һәр ики валидејндә јахынкөрмәнин дәрәчәси јүксәкдирсә, онда ушагда ирси јахынкөрмә хәстәлијинин баш вермәси еһтималы даһа чохдур. Лакин валидејнләрдән тәкчә бириндә бу хәстәлик варсә, јухарыда дедијимиз јахынкөрмә хәстәлији еһтималы аз олур.

Көзүн анаданкәлмә дәјишикликләри арасында ән тез-тез тәсадүф едилән хәстәлик бүллурун тутғунлашмасы, јә'ни **катаракта** хәстәлијидир. Катаракта көзүн анаданкәлмә дәјишикликләринин 60 фаизини тәшкил едир. Валидејнләр ушағын бәбәкләринин рәнкинә фикир вермәлидирләр. Бәбәк ади һалда гара көрүнүр, катарактада исә боз олур. Катаракта көрмә габилијјәтинин хејли азалмасына, бә'зән исә тамамилә итирилмәсинә кәтириб чыхарыр ки, бу да әтраф аләмин предметләрини гаврамаг габилијјәтиндән мәһрум олан ушағын үмуми һәрәки вә әгли инкишафына мәнфи тә'сир кәстәрир. **Бунa көрә дә валидејнләр өз оғлуну вә ја гызыны чәрраһи мүдахилә јолу илә катарактадан хилас етмәк үчүн мүтәхәссисә тез мүрачиәт** етмәлидирләр. Мүаличә едилмәдикдә көзләрин әмүрлүк кор олмасына кәтириб чыхаран башға, даһа чидди ушаг хәстәлији ел ичәрисиндә сары су адландырылан анаданкәлмә глаукомадыр. Статистикаја көрә, бу чүр глаукомасы олан ушаглар мүаличә едилмәдикдә онларын 55 фаизә гәдәри адәтән мәктәб јашына чатанадәк көрмә габилијјәтини тамамилә итириб кор олур. Өмрүн илк ајларында ушагда глаукома олдуғуну онун ишыгдан горхмасындан, көзләринин јашармасындан, иштаһы олмамасындан вә нараһат јатмасындан билмәк олар. Бу һаллар көз алмасынын бөјүмәси илә мүшаһидә едилә биләр.

Офталмолог белә ушагларда хејли јүксәк олан көздахили тәзјиги өлчмәк јолу илә диагноз гојур. Вахтында апарылан дерман мүаличәси вә ја чәрраһијә әмәлијјаты анаданкәлмә глаукомасы олан ушағын көрмә габилијјәтини **һифз едә биләр.**

Көзүн типик аилә ирси хәстәликләриндән бири дә тор гишанын пигментли дистрофијасыдыр (дөкенерасијасыдыр). Валидејнләрин һәр икисиндән ушаглара хәстәлик кечә биләр, гејд етмәк лазымдыр ки, кишиләр бу хәстәлијә даһа чох дүчар олурлар. Хәстәлик ушағын көрпә вахтындан башланыб, сезилмәдән артыр вә лазыми мүаличә апарылмадыгда, 20—30 јашларында **көзүн кор олмасы илә нәтичәләнә биләр.** Ушағын гаранлыгда јахшы көрмәмәси (кечә корлуғунун әламәти), габағы јахшы көрә-көрә кәнарда олан әшјалара тохуна-тохуна јеримәси, бә'зән истигамәти итирмәси көз һәкиминин дәрһал ишә гарышмасыны тәләб едән һәјәчан сигналларыдыр.

Ирси амилин чох бөјүк рол ојнадығы ән **горхулу хәстәликләрдән бири көзүн тор гишасынын јаман шиши,** јә'ни ретинобластомадыр. Бу, икитәрәфли просесдир, 3—4 јашларында даһа тез-тез тәзаһүр едир, аилә**дә** бир нечә ушағын хәстәләнмәси һаллары олур. Диагноз кеч гојулдуғда көз өнинки кор олур, һәм дә ушағын һәјатыны хилас етмәк намینә көзү кәсиб кәтүрмәк лазым кәлир. Әкс тәгдирдә ушаглар көз шишинин метастазларындан тәлеф олурлар.

Көрмә габилијјәтинин зәифләмәси вә көзүн кор олмасы нәтичәсиндә ушаглары үрәкләринә јатан ихтисасы сечмәк, дүнјанын бүтүн рәнкләрини гаврамаг имканындан мәһрум едән ағыр ирси хәстәликләрә даир кәтирдијимиз мисаллар **кәләчәк ата-аналары өз әвладлары, нәвә-нәтичәләри һаггында чидди фикирләшмәјә, ирсијјәт мүтәхәссисләри олан кенетикләрә мүрачиәт едиб онлардан мәсләһәт алмаға вадар едир.**

Гоһумлар арасында никаһлара јол верилмәмәси ола биләчәк фәлакәтин гаршысыны алмаг үчүн әсас тәдбирләрдән биридир.

З. Ә. ӘЛИЈЕВА,
тибб елмләри доктору, Әлијев адына Һәкимләри Тәкмилләшдирмә Институту көз хәстәликләри кафедрасынын профессору.